

Art. nr. 6 1997 fra Blaker og Sørum historielag

Tid for eventyr - på dialekt!

Vi har lenge ønsket å bringe stoff om dialekten i Sørum i disse utgivelsene. Vi visste at Magne Hofstad på Rånåsfoss hadde jobbet mye med samling av gamle dialektord, og tok kontakt med ham. Da viste det seg at han allerede hadde ført et av de eventyrene som P.Chr. Asbjørnsen hørte på Børke, som vi skrev om i forrige nummer, tilbake fra det bokmålet han nedtegnet det i, til en Blakerdialekt som står nær det målet eventyret ganske sikkert opprinnelig ble fortalt i. God lesning!

Håken Bårkensjègg

De var æin gong æi kånsgdåtter som var så kry å så kæut at inga friarer va go'e nåkk før a. Hu hêlt ælle før nar, å hu sjusse domm vèkk, dènn æine etter dènn are. Men sjøl om hu var stor på de, så kåmm de ælltiss friarer te gars. Vakker var-a, de læie trølle.

Så kåmm de æin gong æin kånsgån som ville fri tèll hennar, å han hette Håken Bårkensjègg. Men fysste natta han va der, ba-a håffnarn att-n sku sjæra øra ta den æine hèsten hass. Den are sku-n rèspe opp kjèften på, hæilt opp att øra på-n.

Da prinsen skulle ut å kjøyre are da-n stog kånsgdåtter i svala å såg på. «Næi nå he je ællrinn sett makan,» sa e-a. «Dænna kvasse norasnoa, som blèser her, he tèki øra ta den æine hèsten, å det he dènn are sti-i å glist ta. Kjèften på-n he gått opp hæilt opp te nakken på-n.» Dèmmè-så sette a i æin gapskratt, å lètt-n kjøyre sin vèg.

Han Håken rèsste himatt, men mæinte me sè sjøl, at dètta sku-a he-att før. Han sette på sè æit stort sjegg ta lav, drog på-sè æin vi sjinnkjole å klèdde sèg-ut som æin annan tigger. Hjà æin gullsme kjøfte-n

sè æin gullråk, å dèmmè drog-n a gare att kongsgarn. Tileg æin mårå sètt-n sè tèll å stælle på gullrækken. Den va itte rekti fælug, å de vante åppstannere på-n æu.

Da så prinsessa kåmm att glase om mårån, låkte a opp, roffte på-n, å spørde-n om-n ville sælja hennar dènn gullrækken sinn. «Næi te fals èr-n itte,» svara-n Håken. «Men de er de samma, fær je såva uttaføre kammersdørna di i natt, så skèr du få-n ta mæg.»

Ja de tåtte a var æit gøtt kæup, å de kunne de full itte vèra noa fåre ve. Hu fekk rækken, å om kvæ·æll la·e-n Håken Bårkensjègg sè uttaføre kammersdørna hennar. Da de læi uttpå natta vart-n frøstall. «Huttètuttètu, de er så kalt atte. Slepp mè inn,» sa e-n. «Je meiner du èr ræint på styr,» svara kånsgdåtter. «Å hutte, tutte tu, å slepp mæg bærre inn,» sa e-n Håken. «Hyss, hyss, tæi still. Fær far minn høyre de èr karfølk her, så vert je ræint uløkkelig.»

«Å huttètuttètu, je frys mèst i hæl, lèt mè bærre få kåma inn, å få ligga på golve.» Han Håken helt på sètt. Ja, de va inga rå me de, hu læut slèppe-n inn. Da-n vèl va kømminn inn, la·e-n sè på golve, å søv sånn passe gøtt.

Æi stønn etter, kåmm-n Håken att, å da hædde-n me sè oppstannera tèll rækken. Han sette sè uttaføre glase te kånsgdåtter att, å tèll å file på oppstannera, di var itte fæluge domm hèll.

Da hu høyrde-n file, låkte a opp glase, å lurde på å-n hædde der. Å de er oppstannera te dènn rækken prinsessa kjøfte, je tenkte som så att sea du ville he råk, så kunne du full trènge tèll oppstannere,» svara-n Håken. «Å skèr du ha før domm da,» spørde kånsgdåtter.

Di var itte te fals, domm hèll, men fèkk-n låv tèll å ligga på kammersgolve te prinsessa om natta, skulle a få dom. Ja de sku-n få-låv tèll, men hu ba-n vèra roleg, å itte je sèg tèll å fryse å sia huttètu.

N-Håken mæinte de nåkk vèl, men da de læi på natta, tok-n tèll å hutre, sjælvè å bæra sè. Han spørde hènner om-n itte

kunne få lægga sè framfør sènga hennar?
De var inga rå før de, hu måtte je hannom
láv, men kángen måtte itte få vèta ta de. Da
la·e-n sè på golve framfør senga te
prinsessa, å søv gøtt hæile natta.

De vara æi stønn för-n Håken kámm att.
Da hédde-n me sèg æi gånvinne ta gull, å
dænn sètt-n sè tèll å file på uttaför glase te
kångsdåttera. Dètta va tileg på mårån. Så
jèkk de sama læssen. Da prinsessa hørde
filinga, kámm-a bolåt glase, låkte opp,
hæilste å spørde-n å-n sku he før dænna
gånvinna.

«Dènn èr itte te fals før pæ-eng
dènn, men kann je få låv tèll å ligge i
kammerse med hugu på sèngestákken i
natt, så skèr du få-n,» svara-n Håken. Ja, de
kunne-n full få gjøra, ville-n bærrer vèra
roleg, å itte hælle slekt styr. Han låva
henner at-n sku gjøra sètt bèste, men da de
læi utpå natta, tok-n tèll å hukre å fryse att,
så-n hakke tènner.

«Huttètuttètù, de èr så styggane
kalt, å lèt mè bærrer få káma opp i sènga di
å værme mè litt,» sa·e-n. «Je mæiner du er
kavanne gæern, je,» svara kångsdåttera.
«Huttètuttètù,» n-Håken ga sé itte. «Å kann
itte je få káma opp i senga di.
Huttètuttètù.» «Hyss, hyss, før guss
skull, tæi still. Fær far min høyre de er
kærfølk her, vert je ræint uløkkeleg, je trur
visst han ték live ta mèg med de samre.»

«Huttètuttètù, slepp mèg opp i
senga,» n-Håken fræus så hæile huse rist.
De var inga rå me de, hu måtte slèppe-n
opp i sènga te sè, å da søv-n gøtt å væl.

Æi stønn ètter fèkk prinsessa æin onge.
Kången vart så kavanne vill, at-n hèlt på å
ta live ta henner å ongen. Da de læi på med
tia, kámm-n Håken ranglennes dit att, som
ta æi henning. Kångsdåttera kámm ut å
fèkk æue på-n. «Å gu bære mèg för æi
uløkke du ha stællt istann. Far min han
hæll på å flyge i filler, så vill èr-n. Lèt mèg
fåfølje me dèg himatt.»

«Å du èr nåkk bære van du, enn å
sløfølje me mèg himatt,» svara-n Håken.
«Je har itte anna i væern hæll æi barhytte å

leva ti. Håssen je skèr skaffe dèg å ongen
føa, de har jeg inga aning om. Je sliter ille
nåkk som de er før å skaffe føa tèll mèg
sjøl.» «Ja, je er likkgla me håssen du har-
e,» mæinte kångsdåttera. «Lèt mè bærrer få
vèra me dè himatt. Blir je værannes her
lènger, så trur je far minn ték live ta mèg.»

Te ènners fèkk a da låv tèll å vèra
me fanten, som hu kællte-n. Dom jèkk
lankt å lèngi, å hu hadde de itte før gøtt,
der hu jèkk ètter vègen. Så kámm dom ut ta
dètta lanne, å inn ti æit anne rike. Prinsessa
spørde-n hækken åtte dètta lanne.» «Å, de
èr-n Håken Bårkensjègg det,» fèkk a te
svar. «Å jasså,» sa·e prinsessa. «Hedde je
tèki hannom je, så hadde je sløppi å gått
her som æi annar fantefille.»

Å ælle dæi jilleste sløtta, skæua å
gara dom kámm tèll, så spørde a hækken
åtte dissa. «Å, de er full han Håken
Bårkensjègg de,» var de svare hu fèkk.
Prinsessa jèkk å bar sè hæile tia, for att hu
itte hédde tèki hannom som åtte så mykje.

Lankt om lèngi kámm dom tèll æin
kångsgar. Der va-n kjend sa·e-n, å mæinte
nåkk han sku få sè ærbe, så fèkk domm
noko å leva ta. Så sètt-n opp æi barhytte
bori skæukanten, der sku dom vèra. Sjøl
sku-n att kångsgarn. Han sku høgge ve å
bæra vatten att kákka. Da-n kámm himatt i
kvællingen, hédde-n me sè noa matsmolor.
Domm rákk itte lankt.

Så va de æin gong, han kámm bola
sløtte. «I mårå skèr je vèra hime å passe
ongen, men du lyt laga dèg tè å gå att sløtte
du,» sa·e-n. «Prinsen sa·e du skèr káma å
vèra-me å baka i ommen.» «Je baka,»
svara prinsessa, «Je kann itte baka, de he je
ællrin jort.»

«Du lyt gå, sea han he sakt de,»
fèkk a te svar. «Kann du itte baka, så kann
du full lære. Du lytfølje me dom, håssen
domm jør de, å ner du skèr gå, kann du
stæla me-dè noa brør te øss.» «Stæla kann
je itte,» mæinte kångsdåttera. «Du kann
full lære du æu,» sa·e-n Håken
Bårkensjègg. «Du væit, de èr knapt med
mat, men pass-dè væl för prinsen. Han he

æua me sè.» Da hu væl va gått, flægug-n Håken æin bæinvæg å kámm te sløtte lánge føre a. Han kaste fillène å lavsjégge ta sè, å sètte på sè prinseklea.

Kángsdáttera var me i baksten. Hu jore de-n Håken ba-a om, å stal ælle lomma sine fulle ta brø. Da hu sku himatt te kvèlls, sa·e prinsen: «Dænnane fantekjæringa kjenner vi itte no tèll. De er bèst å se ètter om a itte har stöli me sè no.» Så for-n ner i ælle lomma hennar, grov å ransaka. Da han fann brøa, vart-n ærj å hèlt æit svare spètakkell. Hu græin å bar sèg. «Fanten ba mè om dètta, å da var je nøttom tèll å jøra de.» «Du börde he føri ille du,» svara prinsen, «men de èr de sama, før fanten si skull, så skèr je telje dèg dètta.»

Da hu væl va gått, kaste-n ta sè prinseklea, drog på sè sjinnkjoern, sètte på sè lavsjégge å va føre a te barhytta. Da hu kámm, hèlt-n på å stèlle ongen. «Ja, du he fått mèg tèll å jøra noko je angre på. De èr fysste gongen je he jort mèg te kjyv, å de skèr bli dènn siste æu.» Så førtælde a hássen de jèkk føre sè, å de prinsen hødde sakt tèll-a.

Æin kvæll, noa daer sæinere, kámm-n Håken himatt te barhytta. «I mårå lyt je væra hime å passe ongen. Du skèr væra me i slaktinga å laga pölse,» sa·n-tell a. «Je laga pölse,» svara kángsdáttera. «De kann je itte. Je he nákk iti pölse. Men laga pölse, de he je ællrinn jort.» Ja, n-Håken mæinte att hu måtte gå, sea prinsen hødde sakt de. Hu fekk jøra ètter dæi are.

Så ba-n a stæla me sè noa pölser himatt. Næi stæla, de kann je itte,» sa·e-a. «Du minns full hássen de jèkk sist gong.» «Du kann lære å stæla,» mæinte-n Håken. «De er full itte sakt de går gæli støtt.» Da hu væl va gått, flægug-n Håken bæinstigen att, sètte på sèg prinseklea, å stog uti kjøkenne nèr hu kámm.

Kángsdáttera va me i slaktinga, å laga pölser. Hu jore som·n Håken sa·e, å stappe lomma sine fulle. Men da hu sku gå himatt te kvèlls, hèlt prinsen hennar att. «Hu va jo langfingre førne gongen hu va her, dænna fantekjæringa. Vi lyt full se-

etter om a itte har stökki tèll sèg no dænna gongen æu.

Han læite å ransaka i ælle lomma hennar. Da-n fann pölsene, vart-n styggane ærj, hèlt æit fælanne hus, å truge me å sènne lensmann på a. «Å gu vèlsigne dèg, kan itte je få slèppe. De va fanten som fèkk mè tèll de.» Hu græin å bar sè. «Ja de börde gått dèg rektig ille, men før fanten si skull èr du tèlljivinn,» svara-n Håken Bårkensjègg.

Da hu væl va gått, sjifte-n på sè sjinnkjoern, å sètte på sè lavsjégge att. Han sprang bæinstigen, å da hu kámm himatt, var-n ællt kömminn. Hu tala om før-n hássen de hødde gått før-sè, å låva høkt å dyrt, at dètta va siste gongen, han fèkk a tèll no slekt.

Æi stönn ètter va-n Håken i kángsgarn att. «Nå skèr prinsen vår he bröllopp,» tala-n om te a, ner-n kámm himatt i kvællingen, «men brura èr vörtinn sjuk, slèkk at skrèddarn itte fær tèki mål ta hennar te brurekjoern. Dèffør sa·e prinsen atte du skèr káma opp att kángsgarn. Dom skèr ta-mål ta dèg, i stèlle før hennar. Han sier du likner a på jæla. Men ner dom har mårt skèr du itte gå me de samre. Du kan bli ståennes der du, å se på me-ån skrèddarn sjær tèll, så soper-u dæi stösste stykkjune ner, å tèk-me dè æi tåpplue te mèg.»

«Næi stæla, kan je itte,» svara hu, «å du minns nákk hássen de èr gått før sè hèttantèlls.» «Du kan full lære du æu,» mæinte-n Håken. «De er itte sakt de går gæli dænna gongen æu.» Hu tåtte de va gæli, likkavæl jèkk a å jore de-n ba-a om. Hu stog å såg på me-ån skrèddarn skar tèll, soffte ner dæi stösste stykkjune, å stakk dom i lomma.

Da hu sku gå himatt sa·e prinsen: «Vi lyt full se ètter om itte dænna kjæringa he vøri langfingre dænna gongen æu.» Han læite i ælle lomma hennar, å da-n fann tystykkja vart-n kava vill. Han tok tèll å sjèlle å styre. De var itte måte på de. Hu strigrèt å bar sè ille: «Ner fanten ba mè jøra de, så var-e inga rå me de, je læut stæla.»

«Ja de börde jo gått dè rekti ille, men for fanten si skull kan je full tilgje dè, dænna gongen æu,» sa·e-n Håken tèll a. Så jèkk de som dæi förne gonga, da hu kåmm himatt att barhytta, var-n der ællt. «Å gu jölpe mè, je vèrt nåkk ræint uløkkelig je te sist, för di skull. Du skèr jo ha mæg tèll å jøra ællt de som gæli er. Prinsen va så vill å ærj atte-n truge mè me lènsmann å tukthus!»

Æi ti sæinere kåmm-n himatt sæint i kvællingen. «Nå vill prinsen du skèr kåma att sløtte å stå brur,» sa·e-n te a. «Brura hass èr klæin å sengeligannes ennå, men brøllopp vil-n hælle. Du èr jo så lik-a att ingen kann sjælja dikk frå inn·ann. I mårå lyt du laga dè tèll, å gå att sløtte.» «Je mæine du er frå vètt å samling båte du å prinsen,» svara a-n. «Tyss du je ser sålèssen ut, atte je kann stå brur? Inga fantekjæring kann se værre ut enn je jør.» «Ja, prinsen hann mæinte nå dètta, å da lyt du full jøra som-n sa·e,» svara-n Håken Bårkènsjègg.

Da va inga rå før de, hu læut gå, å da hu kåmm att kångsgarn, vart a så pynte å tèllstasa att inga prinsesse kunne være jillere. Di rèsste att kjørka, hu stog brur, å da dom kåmm himatt vart de dans å gaman på sløtte.

Men rètt som hu var mètt ti dansen me prinsen, titte hu ut jønnoom glase, å da såg a barhytta stå i jus låga. «Å næi, fanten å ongen å barhytta da!» Hu skræk æine-ut, å hèlt på å fælle i uvètte.

«Her er fanten, der er ongen, å lèt så barhytta brønne,» sa·e-n Håken Bårkènsjègg. Da kjende kångsdåttera att hannom, å fysst da vart de rèktig gaman å gle·e. Sea har je itte høyrte hèll spört dom.

Noen enkle uttaleregler

Eventyret om Håken Borkènskjègg er skrevet slik som det ble uttalt på Blakerdialekt så langt jeg har kunnet bringe det på det rene. Men det er noen tegn jeg bruker som ikke er vanlige bokstaver, og som derfor krever litt mer forklaring. s = dette er en tjukk s som i brøsjive.

l = dette er en tjukk l som i sol.

r = dette er den gammelnorske r, og skal uttales som tjukk l.

è = dette er en lys æ som i sèg. Det er en kort lyd som varierte i uttale fra person til person.

ö = dette er en mørk ø som i völe.

Strek over en bokstav; m, n, osv. forteller at det skal være trykk på konsonanten etter en kort vokallyd som i kjæring (gammelnorsk uttale).

Krøllstrek over a som i meån er en nasallyd som i trøndersk main. Det kommer av gammel østlandsk mæþan som vi finner det i Eidsivatingsloven.

Variasjonene sèg, sè; te tèll; èr, er; hannom, n; osv. skyldes trykkvariasjon i dialektene på nedre Romerike, og henger trolig sammen med sammenbruddet av de gamle dativformene rundt år 1800.

Enkelte former i eventyret er valgt ut fra flere alternative muligheter. Det gjelder for eksempel høyrde, hörde; kvit, vit; lyt, lyter; osv.

Magne Hofstad

Bevaring av dialekten i Sørumsund er en naturlig oppgave for Blaker og Sørumsund historielag. Har du ord og uttrykk du lurer på, eller som du vil presentere for flere, er våre spalter åpne. Skriv til Svein Sandnes, Postboks 62, 1927 RÅNÅSFOSS.

Gamle veier i Frogner

Med den nye artikkelserien sin har Blaker og Sørumsund historielag fått en spennende tilvekst som jeg som medlem gjennom mange år, setter stor pris på. Siden jeg er født og oppvokst på Melvold i Frogner, og alltid har vært opptatt av veier og annen samferdsel, synes jeg dette er et interessant tema, som jeg gjerne vil få kommentere.

Serien med Gunhild Nilsens erindringer har jeg nok lest tidligere, og hun har kommet med mange verdifulle og interessante opplysninger om den gamle Kongeveien som kom over Sandbakken. Med all mulig respekt for hennes beskrivelse etter hukommelsen, kan det tilføyes at hun antakelig ikke hadde noe kart å forholde seg til. Selv sitter jeg med

et ca. 200 år gammelt kart over det aktuelle området, og i tillegg Akershus Fylkes Veghistorie fra 1954, skrevet av ingeniør J. Gjærum, hvor både veier og bruer beskrives. Med utgangspunkt i dette vil jeg forsøke å utdype veihistorien i Frogner.

Fra Skillebekk til Taje

Til Skillebekk, som danner grensen mellom Skedsmo og Sørums, kom Kongeveien fra sør over Bergermoen. Like etter at den kom inn i Sørums, eller Frogner, som vi bestandig sa, gikk den forbi et hvilested som het Haug. Så videre langs åsen nordover og nesten dit hvor Fjellbo ligger i dag. Det var Gunhild Nilsens far, smeden Anton Nilsen, som brøt opp og bygget denne gården på 1890-tallet. Ved Fjellbo gikk det også den gang en gammel, dårlig vei nordover mot Hexeberg.

Kongeveien fortsatte videre nedover mot Ruudshagan omtrent der den går i dag. Så kom den fram til Høibotoppen, eller Taje som det het den gang, og videre nedover mot Ruudsgårdene. Taje, som Gunhild Nilsen nevner, betyr «stedet der tre veier møtes».

En spør seg derfor naturlig nok hvor det ble av den tredje veien. På det gamle kartet finner vi at den gikk ned den stupbratte nordbakken fra Høibo, over dalføret der motorveien går i dag og opp en annen bratt bakke til en liten gård som heter Tømmereggen. Videre gikk den over daler og bakker til Eisvals-gårdene. Det var to gårder der den gang, men etter at den nye veien til Hexeberg og Gjerdrum ble ferdig i 1902, ble den ene gården flyttet ned dit hvor Gauterud bor i dag. Så gikk veien videre bort til Semmerud, som den gang lå på høyden ovenfor der gården ligger nå. Derfra svingte den oppover mot Hexebergåsen, og kom der inn på den før nevnte veien fra Fjellbo som fulgte fjellfoten. Disse to veiene som her er nevnt, var sikkert helt elendige, og må nærmest betraktes som den tids gårdsveier.

Fra Taje til Gransletta

Men tilbake til Kongeveien. Som nevnt gikk den fra Taje og videre ned mot Ruudsgårdene. Der gikk den over gårdsplassen og forbi en stor brønn som Gunhild Nilsen nevner. Videre svingte veien mot nord-øst og nedover jordet *langs grensen mellom eiendommene* til Økern og Ihle. Nederst i bakkehellinga, før en kommer til Bruhaugen, går det et lite dalføre sørover som i dag krysser Trondheimsveien like ovenfor enden av brua. I dette vesle dalføret gikk Kongeveien, og videre omtrent der Børkeveien går i dag. Litt over hundre meter lenger sør, der terrenget blir lavere, svingte veien til venstre ned mot Leirelva. Der var det fergested, og enda i dag kan en se rester av veien dit ned.

Kommet vel over på østsida, delte veien seg. Den ene veien gikk rett østover og over der hvor stasjonstomta er i dag, så videre oppover bakken, over Frognergårdene, forbi den gamle kirken og videre østover mot Hval. Så gikk den ned i Hvalsdalen og fortsatte mot Sørums. Der veien delte seg var det i mine guttedager en koselig strand med fin gressbakke med badeplass på nedsiden. Stranda var eiet av Ole G. Frogner, og han brukte den til kuhavn. Det vil si at kuene fra Frogner ble jaget den lange veien ned kirkebakken, under jernbanebrua, forbi butikken og meieriet, ned Smedfyllinga og til venstre inn ei grind ved det gamle maskinhuset til treskelaget på Hexeberg. Det var en lang og besværlig vei å drive kuene i trafikken. I dag er hele stranda dekket av kratt og villniss, og er helt ugjenkjennelig. Spor etter den gamle Kongeveien finnes heller ikke lenger.

Den andre veien, selve Kongeveien, svingte nordover. Det var i dette området smeden Anton Nilsen bygget bolighus og smie. Kongeveien gikk så videre over der hvor idrettsplassen er i dag, og bortest på plassen svingte den så til høyre forbi ei lita stue som het Svingen. Litt lenger bort gikk veien der hvor Melvold ungdomsskole ligger i dag, og videre oppover dalføret gjennom kuhavna på Melvold. I en ganske

bratt bakke kom den opp langs hagegjerdet der, og fortsatte rett over jordet og bort til nedre Moe, hvor det fra gammelt av var skyss-stasjon. Derfra svingte veien nordover, forbi de to øvre Moegårdene og videre oppover Gransletta omtrent der den går i dag.

Kongeveien fra Leirsund

Den gamle Kongeveien fra Leirsund gikk forbi Hvalsødegården og krysset over veien fra kirken ved nedkjøringen til Hval. Den gikk så videre bortover den senere «hollimotgata» og bortover til Moe, hvor den møtte Kongeveien til Trondheim, som kom opp fra Frogner.

Det har av enkelte vært hevdet at denne gamle veien gikk *gjennom* Skrøvergårdene, men det må i tilfelle være for svært lenge siden, og før det store leirskredet gikk som har gitt gårdene navn. De het opprinnelig noe slikt som «Skrefar». En sikker kilde her er biskop Jens Nielssøns visitas-beretninger fra 1594, som gir detaljert informasjon om veiforholdene for 400 år siden. Om Skrøvergårdene skriver han at de ligger «to pileskudd» øst for veien. Det tilsier at veien gikk akkurat der den gang hvor den går i dag, med de tilpasninger som er gjort i forbindelse med byggingen av Gardermobanen.

Den første brua over Leirelva

Sundstedet over Leirelva i Frogner er i følge Akershus Fylkes Veihistorie sikkert like gammelt som Nitsund i Skedsmo, og dette sundstedet er nevnt allerede fra kong Olav Haraldsons tid omkring 1014.

I slutten av 1770-årene fremmet generalveimester Krag forslag om bru over «Leersund», til erstatning for det gamle fergestedet. Krag beklager seg over at fogd Vangensten på Vilberg gjorde så mange «opphævelser mot denne broen over Leerelven», da han hadde ganske store inntekter av fergetrafikken, og ville nødig miste disse. «Alle hans vidløftigheter, skrifter og protester kunde ei kuldkaste et anlæg til nytte for landet,» skriver han.

Generalveimester Krag anslo omkostningene til ny bru over Leirelva i Frogner slik: Bruas kostende 745 riksdaler, 1 ort. og 7 skilling. Erstatning til foged Vangensten 1.800 riksdaler. Erstatning for tap for 3 års sundinntekter á 150 riksdaler, 450 riksdaler. Sum 2.995 riksdaler, 1 ort. og 7 skilling. Brua ble bygget i 1785, men det ble en langvarig strid med fogd Vangensten. Enda i år 1800 gjorde enkefru Vangensten krav gjeldende fordi brua var blitt oppført. Da ble det imidlertid funnet fram til en minnelig ordning.

Allerede i 1805 ble brua privat eiendom, i det den ved kongelig resolusjon av 8. mars samme år ble hjemlet H. Frogner, S. Eidsvol, O.T. Ruud, J. Frogner og L.S. Asak, som ved auksjonsforretning i 1804 gav bud på «den over Leerelven oppførte bro i Frogner annex med rettigheter og forpliktelser». I 1856 har disse eierne solgt brua videre til fire andre eiere. Det er videre anført at siden jernbanen ble åpnet, er ferdselen gått ned til halvparten. Eierne av brua gjorde derfor krav på erstatning for tapte brupenger. Det viser seg altså at det har vært mange problemer og mye strid om den gamle brua over Leira ved Frogner.

Etter at brua kom, ble veien lagt om fra det vesle dalføret på vestsiden av Bruhaugen, over leirrabben på nordsiden av huset der og ned en stupbratt bakke rett ned på brua. På østsiden var det bare noen få meter bort til veien som kom fra fergestedet, og det veistykket ble nedlagt. På østsiden av brua ble det bygget en liten stue hvor han som skulle kreve inn brupengene hadde tilhold.

Allerede først på 1800-tallet var det utarbeidet en plan for «Den Fredriks-haldske Hovedvei», som kom opp fra brua til erstatning for den gamle, bratte veien fra fergestedet og opp forbi kirken. Veien stod ferdig til bruk i 1808, og gikk da som nå oppover «smedfyllinga», som det heter i dag, og møtte veien fra Moe på samme sted som nå.

Den nye traséen fra Moe til Frogner

På slutten av 1860-tallet ble det planlagt å bygge om veien fra Nordre Moe og nedover til Frogner. Veien ble stukket ut av veiingeniør Fredrik Ellertsen fra Olstadkorset i Ullensaker, sønn av distriktslege Eilert Ellertsen. Fredrik var bror av min farmor. Arbeidet med denne veistrekningen ble påbegynt ca. 1870, og veien var ferdig i 1871. Den nordre delen ble lagt lenger vest og ned gjennom Melvoldenga, der den gamle Trondheimsveien går i dag. Terrenget her er ikke så bratt som der den gamle veien fra brua gikk, men bød på andre vanskeligheter.

Nederst i jorden på Nedre Moe, like på oversiden av veien til Leirsund, lå det en liten brønn som ble kalt «Gåsehølet». Herfra kom det en liten bekk som rant ned gjennom dalføret mot Frogner. Som en kuriositet kan nevnes at på den andre siden

I et helt år nå har vi fulgt Gunhild Nilsens fortelling om sine foreldre og sin oppvekst i Brua på Frogner. Gunhild var 86 år da hun sommeren 1969 fortalte sin historie til en mann som fortsatt ønsker å være anonym. Om ikke like velskrevet, tror vi at mange eldre har viktige minner å formidle. Kjenner du noen, så kontakt oss!

av veien, litt ovenfor alléen til Melvold, hadde Frogner Meieri sitt første vanninntak. I betraktning av all den hestetrafikken som var langs denne veien, kan en gjøre seg tanker om kvaliteten på det vannet. Men det ble sikkert aldri tatt noen vannprøver.

Denne bekken gikk i mange kroker og kriker, og den nye veien måtte passere den tre ganger med kanaler, fyllinger og skjæringer. Kanalene ble bygget opp av ganske store steinblokker, og arbeidet var så solid og bra gjort at de samme kanalene er i bruk den dag i dag. En sommer da jeg var smågutt, var det så tørt at jeg kunne krabbe gjennom en av disse kanalene, og det var ganske spennende.

Min bestefar Alexis Lieungh, som kom fra Christiania og kjøpte Melvold i 1863, gav gratis grunn til den nye veien mot at han fikk grunnen til den gamle

veien forbi gården hans i begge retninger i bytte. Dette var en ordning både veimyndighetene og bestefar var enige om, og slik ble det. Flyttingen av veien lenger unna gården resulterte også i at det måtte anlegges en lengre gårdsvei på over hundre meters lengde, og den måtte attpå til ned en ganske bratt bakkekneik. Dette hadde både fordeler og ulemper. Bråket fra veien, som tidligere hadde gått langs hagegjerdet, ble sterkt redusert. Ulempen var jo at det ble en mye lengre gårdsvei å holde i stand.

I begynnelsen av 1870-årene, etter at den nye gårdsveien var ferdig, ble det plantet en bjerkeallé på begge sider av den. Disse bjerketrærne ble etter hvert for gamle, og ble fjernet i 1980-årene. Nå er det plantet en ny allé der.

Far, som var født i 1873, fortalte meg at han som smågutt kunne huske at bykjørerne i blant kjørte den gamle veien forbi Melvold med tomsledene når de var på hjemtur. Det må nærmest ha vært av gammel vane de gjorde det, for lønnsomt var det neppe. **Kristian Lieungh**

Kristian Lieungh vil i neste nummer skrive litt om den første sentrums-dannelsen og skolene i Frogner.

I smia i Brua

Hos smeden på Brua var det smie med fire esser. Det ble sagt at «sømmen røss unna stebben!», for de første årene smidde de sømmen selv. Det ble også sagt at hos far arbeidet man både lenge og hardt. Hesteskoene smidde de selv. Det var først senere at hesteskoene ble kjøpt ferdige.

Det ble smidd andre ting der også: harver og ploger og annen redskap, jern for annen redskap som vogner og sleder m.v. Ikke bare laget man disse tingene, men hos smeden fikk man også reparert slike ting. Smeden var en sentral mann i gamle dager. Bare tenk på det liv som var omkring et slikt sted en vinterdag når det var nødvendig med skarpskoning. Opptil noenogtjue om dagen kunne de klare, og det ble regnet for meget.

Det ble laget kjøkkenvogner, spiss-slaer, alminnelige sluffer og breislaer,

triller, stuttkjerrer og annet kjøretøy. Det var eget hjulmakerverksted. Sadelmakerverkstedet var ikke fast, men før jul og marken i Christiania i februar, kom sadelmaker Grønslet med læregutt, og det ble ryddet til dem i bryggerhuset. Der stod dreiebenken, og der stod skorsteinen som ble benyttet ved storvask og til baksteovn. Selve bakerovnen, der mor bakte ustyrtelig mye brød, var murt opp på baksiden av veggen inne i noe de kalte jernlageret. Du forstår at samme hvor du snudde deg, så var det trangt.

Det ble litt bedre da tilbygget kom i 1896. Far hadde leiet gamleskolen som malerverksted, det ble flyttet til nybygget der det også ble soveplasser for læregutter. Det ble jo ansatt folk etter hvert som utviklingen skred fram, og de bodde der også, både spiste og sov hos oss.

Hjulmakeren het Bård, og han husker jeg visst mest fordi han hadde trebein. Jeg synes å huske at han alltid virket litt misfornøyd. Han var gift og hadde stor familie, som også alle virket lite fornøyd. Men jeg tror han var en flink håndverker.

En av de mange geseller som kom landevegen var stockholmeren Brodin, førsteklases fagmann, ualminnelig pålitelig og påpasselig håndverker. Helt til det punkt at han måtte til byen. Det var turingen, da ser du. Når han ble for lenge borte, måtte far avsted for å spore ham opp. Og han gikk fra losji til losji, til han omsider fant ham, og måtte løse ham ut hos vertinnen. Når han så kom hjem sammen med far, var Brodin helt avkreftet. Da ble han lagt på en feltseng på hjulmakerverkstedet. Der ble han vartet opp av far med nysilet melk den første tiden. Så snart han var kommet til krefter igjen, arbeidet han som en maskin dag og natt til neste bytur.

I 1895 var det forresten streik hos far. En dag kom det en hovslager landevegen, og far tok ham i arbeid. Han ble plassert i sofåbenken på gutterommet. Og det protesterte alle mot, men det var jo ikke noe å gjøre ved. Vi hadde en svenn

som bodde helt på Skarrud i Skedsmo. Han gikk veien fram og tilbake hver dag, og det fortsatte han med også under streiken. Så kom det tre gårdbrukersønner og ville begynne hos far. Det var Karl Lieungh, Sigvart Frogner og Oskar Berger. Det var enda en som ikke streiket, forresten. Det var Håkon Grønland, bror til Erling.

Det var flere hos far som senere kom meget godt avsted. Jeg kan nevne brødrene Hans Gulbrandsen og Karl Løndal fra Gjerdrum, som begynte da jeg var liten pike. Hans, som altså brukte farsnavnet, kom etter endt læretid til Kongsberg Våpenfabrikk som våpensmed. Broren Karl gikk et kurs i bokholderi på Frogner Folkeskole om kvelden. Etterpå ble han regnskapsfører for far. Da han sluttet, fikk han det beste svennebrev som kunne skrives. Han fikk senere plass som bestyrer ved en av Mustads fabrikker i Frankrike. En annen av fars læregutter startet som smed på Kløfta. For noen år siden fikk han kongens gull for sin innsats på sitt område. **Gunhild Nilsen**

Historielagets kalender 1998

Tradisjonen tro har Kjell Huseby og hans hjelpere også i år laget en enkel kalender med historiske bilder fra Blaker og Sørums. Kalenderen koster bare 35 kroner, og dersom du ikke er blitt oppsøkt av noen kalenderselger enda, kan du bestille et eller flere eksemplarer ved å ringe til Kjell Huseby, 63 82 80 49.

Årets bilder viser følgende motiver:

Januar: Blaker stasjon ca. 1915;

Februar: Blaker sentrum ca. 1912;

Mars: Kjøpmann Hohles hus på Sørumsand ca. 1930;

April: Krokettspill på Melvold, Frogner ca. 1921;

Mai: 17. mai-toget i Blaker ca. 1935, vi ser toget med kommunestyret i spissen på vei ned kirkebakken;

Juni: Stokke-båten i det den er hevet på land ved Lensemuseet i Fetsund i 1997;

Juli: Høykjøring på Eisval, Frogner;

August: Hans Ausen, Frogner, mater hønene;

September: Halvor Husmo på sin traktor, en Nufiel 1950;

Oktober: Lystamoen sag, bygget i slutten av 1940-årene og drevet av Jens Kvaksrud, senere drevet som bondesag;

November: Kristian Bakke foran tankbilen til Sørum Meieri, ca. 1950 og

Desember: Bakeriet L. Johnsens bil, en Ford modell 1930-35, som leverer varer til kjøpmann M. Svendsen på Sørumsand.

Julens mattradisjoner på Romerike

I fjor tok vi for oss ølbrygging og bakverk. I år skal vi se nærmere på kjøttmaten som ble servert i jula. Det paradoksale er at den julematen vi i våre dager lager ofte blir servert *før* jul, og på et vis dreper gleden ved den samme maten *i* julen. Ringen er sluttet: Julebordene og tidligere tiders matorgier ved 'solsnu' har samme kjerne: Takknemlighet for at det gikk som det gjorde i det gamle året, og markering av et avhengighetsforhold til de 'gudene' som styrer livet ved å overbevise dem om vårt vennskap og vår lojalitet.

Mattradisjonenes symbolfunksjon taper terreng, og tradisjonene forsvinner. En annen sak er at det er en *kunst* å lage gammeldags julemat. Det kan komme tider da de store butikkjedenes posteier og pølser blir uinteressante til tross for lettvintheten. Det kan bli status å varte opp med lekkerbiskener av eget slakt, eller da det å briljere med krydderier blir en kunst for de få.

Slakting

Hovedslaktingen foregikk gjerne i midten av desember, eller så tett opp til jul som praktisk mulig. Dersom noen hadde sau, ble den/de oftest slaktet i oktober, men dette kjøttet ble ikke regnet til julematen på Romerike. Den bestod av kalve (ku, okse)- og svinekjøtt. Slakting burde foregå på voksende måne, ellers mente folk at flesket ville krype i panna. Og purka måtte ikke

være 'rånåger'n', da ble det usmak på flesket. På bygdene ble det alltid slaktet hjemme, enten av en av gårdens egne folk, eller av en omreisende bygdeslakter. I 30-årene kunne en bygdeslakter få 75 øre for å slakte en spekalv. Griseslakt ble solgt for 67 øre kiloen.

Oppbevaring

Oppbevaringsmulighetene hadde mye å si for hva folk nyttet de forskjellige bestanddelene på slaktet til. Fra de tidligste tider har røyking, salting med tørrsalt eller i lake, speking og tørking av kjøtt vært det vanligste. Spekeskinke og spekepølse er de matslagene som har overlevd denne oppbevaringsmetoden i senere tid.

Ferskt kjøtt var en luksus som var tilgjengelig bare i slaktetiden eller hvis kjøttet kunne fryses i naturens egen fryseboks. Dersom kjøttet var godt frosset, kunne det lagres i kornbingen i lang tid. Forløperen for våre kjøleskap var vann og tjern - isblokker som de la i skap sammen med den ferskvaren som skulle oppbevares. Huller i bunnen av skapet drenerte ut smeltevannet. Isblokkene ble skåret fra vann og tjern om vinteren. Blokkene ble oppbevart i sagflis i gode kjellere til de skulle brukes eller selges når varmen kom om våren. Iskjøleren kom gjerne en gang i uka. Ved juletider ble imidlertid isskapet lite brukt - av naturlige årsaker.

En oppbevaringsmetode for ferskmat var å koke eller steke det ferdig, legge det i kraft og helle på et 'fettlokk' som stivnet og dermed beskyttet godt mot muggsopp. Denne oppbevaringsmåten kunne brukes i begrenset tid. Og det avhang av en tørr og kald kjeller. Med hermetiseringen fulgte en ny og sikkert sunnere mattradisjon uten så mye salt i maten. I kjellerne bortover kunne en finne rad på rad med kjøtthermetikk i Norgesglass eller Løveglass med klemme på lokket: kjøttkaker, medisterkaker, pølser, koteletter eller leverpostei. Det fantes også spesielle metallbokser for

hermetisering. Der måtte loddene loddas igjen.

Utnytting av griseslakt

På grisen ble skinkene saltet, røykt og speket. Det kjøttet som ikke ble saltet, ble det laget medisterfarse av. Denne farsen ble fra først av stoppet i tarmer til medisterpølser. De pølsene som ikke ble spist ferske, kunne saltes. Etter at oppbevaringsmulighetene bedret seg, ble det vanligere med medisterkaker. Disse kunne greit oppbevares i kraftig, stiv kraft med fettlokk på eller hermetiseres.

Saltet bogkjøtt kunne brukes til 'erterkål', utvannet salt kjøtt kokt med byggryn og erter.

Ribba ble forsøkt oppbevart som frosset, hvis det var kaldt nok før jul, og ble stekt fersk til julaften.

Slaksidene ble til stekeflesk.

Rygghogg/kotelettrand ble saltet. Eller kjøttet ble tilberedt til koteletter, medisterkaker eller benløse fugler (kotelettskiver fylt med fleskestrimler og medisterdeig, pakket inn og knyttet med tråd) og hermetisert.

Av innmaten, hjerte, nyrer, lunger, spiserør, (lever) og litt simpelt kjøtt (av det som ble blodskjemt i slaktinga), av og til tunga, ble det laget 'skranglepølse' eller lungemos.

En rett som ble kalt 'plagepølse' (Nes) ble laget av magesekken, som ble rensert og stappet med innmat og blod, saltet, presset og tørket. Fra Gjerdrum hører vi om grynpølse: Magesekken tømt, gjort rein og fylt med byggryn, blod og syltekraft, eventuelt med annet.

Lever ble stekt eller lagd opp som leverpostei og hermetisert i 1/2-litersglass. Tunga ble ofte kokt som pålegg. I enkelte distrikter var det imidlertid ikke vanlig å bruke innmaten i det hele; den ble regnet som 'uren'.

Pølseskinnet var godt rensede og utvannede tarmer. Rensemene kunne være forskjellige: Noen brukte en sløv kniv til å skrape med, eller de trakk tarmene flere ganger mellom to strikkepinner.

Etterpå blåste de luft i tarmen for å se om den var helt ren. En annen metode var å trække den ned i snø med eller uten sagflis og skylle godt i sodavann.

Hodet, eventuelt med buklist, haser, ørebrusk og litt kalvekjøtt, ble kokt til sylte. Ørebrusken ble hakket fint opp. Den gav stivelse slik at sylta hang ihop når det skulle skjæres av den. Sylta ble gjerne laget på et klede. Først et lag med svor enten fra hodet eller ørene, så kjøtt, krydder og fett lagvis, og så et lag svor igjen. Kledet ble knytt sammen til en ball, lagt i kraften til oppvarming, og ble så satt i hardt press mellom to fjøler om man ikke hadde egen syltepresse.

Kokte syltelabber og hale ble lagt i saltlake sammen med sylta. Syltelaken var passe salt når et egg fløt i den.

Blodet ble rørt og oppbevart i en butt på bua. Der ble det (halv)frosne blodet skavet opp og tatt med inn for å tilberedes til middag, gjerne som klubb. Andre så det mer praktisk å lage opp all klubben på en gang, om de hadde anledning til å oppbevare dem.

Isterbleia ble skåret opp og vannet ut, dernest brådd, (smeltet ut). Det som var av hinner, ble 'frityrstekt'. Dette ble kalt *krøtt*. Det peneste isteret ble skåret vekk og brukt inni klubb, noen ganger sammen med kjøtt fra svinehode. Det brådde isteret, smulten, ble brukt til bakingen før jul. Resten kunne saltes og brukes som pålegg. Dette kunne bli harskt og lukte vondt av og til. Men i alle fall kunne det brukes til såpekokinga!

Midtgarden ble brukt til rullskinn som ble sydd sammen rundt kjøtt og flesk.

Buklista ble brukt til sylte, medister og skrangledeig. Etter at det ble vanlig med hermetisering, ble gjerne stekte koteletter lagt ned på glass med kraft. Omreisende bust- og hår-oppkjøpere var interessert i busten. Den kunne rukes til

Årsmøte
i Blaker og Sørum historielag
onsdag 11. februar klokka 19.00
på Blaker skanse

Det henvises forøvrig til senere innkalling med årsmøtepapirer

børster eller som bust til skomakerens eller salmakerens bekråd. Det eneste som ikke ble brukt, var tykkarmen, blæra og klauvene.

Utnytting av kalveslakt

Det kjøttet som ikke ble saltet ned eller spist ferskt, ble det laget kjøttdeig eller farse av. I denne ble det blandet overskuddsfett fra griseslaktet.

Innmaten ble brukt på samme måte som innmat av gris, med ett unntak: Leveren ble sjelden til leverpostei, men blandet inn i skrangledeigen eller stekt som den var.

Det var praktisk at kalv og gris ble slaktet samtidig. Ben, sener og hinner på kalven gav stiv og fin kraft som kunne utnyttes når en skulle få rull og sylte til å henge sammen. Kraften var også utmerket å oppbevare ferdig opplaget mat i, for eksempel ved hermetisering. Sammen med ribbefett og kraft fra griseslaktet var denne kraften utgangspunktet for en tradisjonell matrett, *mølje*: Varm, fet kraft med oppbrutte biter av flatbrød.

Kalvetarmen var videre enn svinetarmen, og kunne brukes til stopping av spekepølse. Mange steder ble det derfor kjøpt inn en hestebog som tilleggskjøtt (Nes), slik at man på den måten kunne utnytte både kalvetarmen og ekstra fettreserver fra griseslaktet.

Det fineste overskuddsfettet ble brukt til støping av talglys. Det mindreverdig ble det kokt såpe av

Annie Selle

Fra Innomhus, 1995

**Nå er det tid for å lage
bygdebøker for Sørum!**

Som vi fortalte i forrige nummer av Artikler fra Blaker og Sørum historielag, besluttet kommunestyret i Sørum i sitt møte i september med Arbeiderpartiets og Fremskrittspartiets stemmer å utsette arbeidet med en bosetnings- og slektshistorie for Sørum. Vi lovet å komme tilbake med en nærmere orientering om prosjektet, og den følger her.

Forhistorie

Allerede i 1919 tok gårdbruker Laurits Opsahl på Leirud initiativet til ei bygdebok for Sørum. Lærer og kirkesanger Joh. Andersen ble formann i den bygdeboknemnda som herredsstyret oppnevnte. Det ble samlet inn en del materiale, men noen utgivelse ble det ikke.

I 1935 la Olaf Børke siste hånd på verket «Børkeættens saga», et pionerarbeid til gardshistoria i Sørum. Olaf Børke skrev sin slekts historie i trygg forvisning om at den ville gå inn som en del av den gardshistorien for Sørum som Johan Garder da hadde påbegynt arbeidet med. Så kom krigen, og Johan Garder måtte oppgi arbeidet. Olaf Børke var siden 1937 formann i den boknemnda som utgav første bind av Sørum bygdebok i 1942. Han døde i 1947.

Etter krigen har flere komitéer arbeidet med saken, men hver gang har det strandet på økonomien. Særlig i 1950-åra var Romerike historielag en aktiv pådriver for utgivelse av bygdebøker i den enkelte kommune. Også i Sørum var det en bygdeboknemnd med Alfr. Torp som formann. Den engasjerte i 1959 cand. philol. Gunnar Rudie som hovedforfatter og redaktør, og dette resulterte i annet bind av den generelle bygdeboka for Sørum, som kom i 1961.

Initiativet til bygdebok for Aurskog og Blaker ble tatt av høyesterettsadvokat Sverre M. Halbo i mai 1949. I 1950 ble bygdehistorikeren Eyvind Lillevold engasjert som forfatter og redaktør. I fellesmøte mellom formannskapene i Aurskog og Blaker i 1954 ble det vedtatt at bygdeboka skulle komme i tre bind, derav to bind gards- og slektshistorie og et bind alminnelig bygdehistorie. Eyvind Lillevold ble ferdig med gards- og slektshistorien i 1956, og med den generelle bygdehistorien i 1961. Manuskriptet til gards- og slekthistorien ble liggende i mange år i påvente av at kommunen skulle få råd til trykking, men alle tre bind ble trykket 1960-61.

I 1962 ble som kjent Blaker og Sørums kommuner slått sammen til nye Sørums kommune. For Blaker-delen finnes det ei komplett bygdebok med gards- og slektshistorie, for Sørums-delen finnes det bare ei generell bygdehistorie, ingen samlet gards- og slektshistorie. Begge de tidligere kommunenes bygdebøker er nærmere 40 år gamle, og det har skjedd store forandringer. Dessuten burde en felles bygdebok med gards- og slektshistorie for hele den nye Sørums kommune være en fin måte å markere fellesskapet i kommunen på.

En gards- og slektshistorie for Sørums
Sommeren 1996 rettet styret i Blaker og Sørums historielag en formell henvendelse til kommunen. Gjennom å referere hva andre kommuner på Romerike er i gang med, ville en minne kommunen om ansvaret en har for å skjømme vår felles kulturarv. Særlig i den vestlige delen av kommunen må en regne med store endringer de nærmeste årene på grunn av Gardermoen-utbyggingen. Det haster derfor med å komme i gang.

Historielaget tok kontakt med Jan Erik Horgen, som har betydelig erfaring med skriving av bygdebøker. Han anbefalte å ta utgangspunkt i hus bygget før 1940, for å føre bosetnings- og slektshistorien for disse fram til nåtid. For tettstedene mente han det var tilstrekkelig med en beskrivelse av tettstedets historie under den gården de

er skilt ut fra. På grunnlag av dette ble det foreslått en inndeling i fire bind: Frogner, Vestre Skaun, Midtbygda og Sørumsand.

Et formelt brev ble oversendt Sørums kommune 7. januar 1997. Ordfører Ivar Egeberg innkalte deretter lederen i historielaget, Dag Nordsveen, og Jan Erik Horgen til et møte 23. april 1997, der han bad dem lage en realistisk gjennomføringsplan, hvor en profesjonell bygdebokforfatter skulle sikre kvalitet og gjennomføringsevne, og hvor lokale slektsgranskere kunne bidra både med arbeider de allerede har gjennomført og nye prosjekter.

Frivillige hjelpere med i prosjektet

I det forslaget historielaget oversendte Sørums kommune 29. mai 1997 er antall bind økt til fem, ved at et siste bind utgjør en revidert versjon av det allerede eksisterende materiale som finnes i bygdeboka for Blaker. Her legges det også opp til en organisering av prosjektet med en *styringsgruppe* bestående av politikere og en *arbeidsgruppe* med den engasjerte bygdebokforfatteren og lokale hjelpere som på frivillig basis blant annet kan påta seg oppgaver som å gjennomgå kirkebøker, folketellinger og skifte-protokoller og registrere dette stoffet i en database.

Disse arbeidsgruppene kan også intervju bygdefolk, samle inn gamle fotografier, gjennomgå alle gravstedene og notere hva som står på støttene, gjennomgå bygdebøkene for kommunene rundt Sørums for å registrere aktuell informasjon om slekter i Sørums, foruten at de naturligvis etter avtale kan bidra med stoff til den gards- og slektshistorien som omfatter deres egen slekt.

Gransking av kildemateriale som kirkebøker, folketellinger og liknende er fundamentet for hele prosjektet, og nøyaktighet i dette arbeidet er avgjørende for om bygdebøkene blir korrekte. Men erfaring fra andre bygdebokprosjekter tilsier at frivillige amatører kan gjøre en god jobb dersom de blir rettleidet av en profesjonell bygdebokforfatter underveis.

I sitt brev til kommunen redegjør historielaget for hvorfor en har valgt *ikke* å gå ut for å sikre seg frivillige til konkrete oppgaver enda. Dette er fordi arbeidsdelingen er så viktig for et vellykket prosjekt at den først kan fastsettes når bygdebokforfatter er ansatt og kommunens styringsgruppe er operativ. Det er nemlig disse som må bestemme rekkefølge og framdrift på aktiviteter i prosjektet.

Historielaget skriver imidlertid at en har en oversikt over mulige bidragsytere som er godt kjent i det lokalhistoriske miljøet. Historielaget har også en oversikt over en del slektshistorisk stoff som allerede foreligger i skriftlig form, og vil gjerne bidra med navnelister og oversikter når det eventuelt blir aktuelt.

Kan vi håpe på en ny beslutning?

Det beklagelige med kommunestyrets vedtak fra september er at saken er utsatt på ubestemt tid uten at en har tatt seg bryet med å gå skikkelig inn i materien og vurdere hva et bygdebokprosjektet av denne størrelsen egentlig vil koste.

Det er slett ikke gitt at alle kostnader må dekkes over de kommunale budsjetter. Til tilsvarende bygdebokprosjekter i andre kommuner har det vært mulig å få tildels betydelige bidrag fra private sponsorer. Og ikke minst skal jo sluttproduktet selges til interesserte bygdefolk.

Vi synes det er rimelig å forlange av kommunen at de gjennomfører en økonomisk kalkyle for prosjektet og også ventilerer spørsmålet om sponing med aktuelle aktører før endelig vedtak om bygdebokprosjektet fattes. Allerede torsdag 11. desember skal spørsmålet på nytt reises i Sørums kommunestyre. Kan vi denne gangen håpe på et vedtak om en nærmere utredning av spørsmålet?

Svein Sandnes

Lederens spalte

Året 1997 er snart omme. Det har vært et år med kulturen i sentrum, et år hvor

historielaget har markert seg kommunalt, regionalt og fylkeskommunalt gjennom sitt arbeid i prosjekter og i sitt arbeid med kulturvern. I perioder med høyt aktivitetsnivå er det ikke minst viktig å understreke at historielagets resultater er summen av medlemmenes innsats. Historielaget er den eneste organisasjon i bygda som har vern av kulturminner i videste forstand nedfelt i formålsparagrafen.

Vår påvirkningskraft overfor myndighetene er avhengig av tre forhold: Det er den tillit og profesjonalitet som historielagets representanter oppfattes å ha i møte med det offentlige. Det er størrelsen på medlemsmassen. Og det er det enkelte medlems bevissthet når det gjelder å tale den lokalhistoriske sak i møte med alt fra politikere og organisasjoner til den daglige omgangskrets.

I vanskelige og omstridte saker er ofte befolkningens engasjement sammen med en tverrpolitisk enighet vesentlig for at et departement skal vektlegge det lokale syn. Alle kan vi som medlemmer påvirke til en slik tverrpolitisk enighet. Politikerne er til for folket og ikke omvendt.

11. februar 1998 arrangeres historielagets årsmøte. Her ser vi gjerne at medlemmene stiller for å gi uttrykk for sitt syn. Det er årsmøtet som avgjør hvilken kurs styret skal følge i det lokalhistoriske arbeidet. Fra og med 1998 håper styret å endre styremodellen for å skille bedre på rent administrativt arbeid og arbeidsoppgaver som alle medlemmene inviteres til å bli med på. Igjen det er ikke timene som nedlegges som teller, men at du som medlem stiller opp når akkurat din erfaring eller kunnskap er nødvendig.

Med dette vil styret takke alle medlemmer for årets bidrag til fremme av den lokalhistoriske interessen. **Dag Nordsveen**

Artikler fra Blaker og Sørums Historielag i 1998

Vi kan med denne utgaven se tilbake på en hel årgang av artikler fra Blaker og Sørums historielag. Dersom dere som lesere har hatt like stor glede av det stoffet vi har

produsert som jeg som har redigert det, har vi lykkes over all forventning.

Fortsatt er det tungt å få fram nytt stoff. Det er imidlertid så mye å øse av når det gjelder eldre lokalhistorisk stoff fra Sørum, at det ikke er noen fare for idétørke selv om vi bare skal terpe på det gamle.

Som redaktør har jeg jo likevel ambisjoner om å få fram noe nytt stoff. Kanskje har du sjøl gått med tanker om å få skrevet ned noen minner. Kanskje har du allerede noen notater i en skrivebordsskuff. Min oppfordring er: Send det inn! Setningsbygning, ortografi og tegnsetting er det ikke så nøye med. Sammen skal vi nok få det på plass. Men la det ikke bli liggende.

Bare som en påminnelse trykker jeg derfor utgivelsesplanen for neste år, med frist for stofflevering til nummeret i parentes. Vi regner med seks utgivelser også i 1998, og fordeler dem litt mer jevnt ut over året enn i år, med kortere sommerferie som resultat.

Nr. 1 - 1998 13. februar (30. januar)

Nr. 2 - 1998 3. april (20. mars)

Nr. 3 - 1998 5. juni (22. mai)

Nr. 4 - 1998 21. august (7. august)

Nr. 5 - 1998 17. oktober (3. oktober)

Nr. 6 - 1998 11. desember (27. nov.)

Artikler fra Blaker og Sørum Historielag redigeres av Svein Sandnes.

**Returadresse: Svein Sandnes,
Postboks 62, 1927 RÅNÅSFOSS**

B